

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА У СФЕРІ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті розглянуто сучасний стан, проаналізовано проблеми й визначено перспективні напрями забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств, що надають послуги теплопостачання, в кризових умовах, запропоновано відповідні антикризові заходи (на прикладі ККП «Донецькміськтепломережа»).

The modern state, problems and perspective directions of providing of economic security of enterprises activity which provide services of heat-supplying in the terms of crises are analysed in the article. The proper anti-crisis measures are offered (on the example of «Donetskmiskteplomerezha»).

Не дивлячись на п'ятнадцятирічний досвід нововведень в житлово-комунальному господарстві (далі – ЖКГ), в цієї сфері до цих пір не завершено формування ринкових відносин і реформування фінансів внаслідок низки системних причин, включаючи: неефективність системи управління, дотаційність сфери і важкий фінансовий стан підприємств ЖКГ, недосконалість тарифної політики, високі витрати і відсутність економічних стимулів зниження витрат, пов'язаних з наданням житлових і комунальних послуг, нерозвиненість конкурентного середовища і договірних відносин, і як наслідок, високий ступень зносу основних фондів, неефективність роботи підприємств, значні втрати енергії, тепла, витоків води та інших ресурсів, низький рівень оплати наданих комунальних послуг. Так, за 2 місяці 2009 р. рівень платежів населення Донецької області за спожиті житлово-комунальні послуги склав 74%. За отримане тепло в січні і лютому 2009 р. жителі області розрахувалися з тепломережами на 71%, за воду і стоки споживачі заплатили 74%, а за обслуговування житлового фонду і прибудинкової території – 85% [1].

З метою подолання накопичених в галузі проблем, подальшого проведення ринкових реформ в містах й областях України, зокрема, в м. Донецьку та Донецькій області, здійснювалася реалізація відповідних заходів згідно з Програмою реформування і розвитку житлово-комунального господарства Донецької області на 2005 – 2010 рр. В рамках цієї Програми в 2008 р. в м. Донецьку проводилася робота з населенням по підвищенню рівня оплати за житлово-комунальні послуги, реструктуризація заборгованості за ці послуги, а також було здійснено передачу у комунальну власність територіальної громади об'єктів житлово-комунального господарства. За цей період було прийнято від підприємств і установ 0,9 тис. м² житлового фонду, 1,5683 км теплових та водопровідно-каналізаційних мереж. З метою економії енергоносіїв в місті діяла Програма поетапного оснащення житлового фонду засобами обліку та регулювання споживання води і теплової енергії. Протягом 2008 р. продовжувалася робота з впровадження приладів обліку, результатом якої стало встановлення за проаналізований період 65 приладів обліку холодної води, 57 приладів обліку теплової енергії.

В той же час як протягом 2008 р., так і на початку 2009 р. зафіксовано тяжкий фінансовий стан підприємств ЖКГ, особливо з надання послуг теплопостачання. Дебіторська заборгованість у житлово-комунальному господарстві м. Донецька на кінець 2008 р. склала 368,0 млн грн, кредиторська заборгованість – 110,0 млн грн. Через означені фінансові проблеми ЖКГ міста залишається непривабливою галуззю для інвесторів.

Проблеми розвитку житлово-комунального господарства й пошуку шляхів підвищення ефективності його функціонування, поліпшення якості житлово-комунальних послуг досліджувалися багатьма вітчизняними й російськими науковцями, зокрема, Л. Бражниковою, В. Дорошенком, Г. Онищуком, І. Осипенком, В. Полуяновим, Г. Ряховською, Г. Філюком та ін. [2 – 5]. Питанням формування регіональної політики становлення недержавного сектора житлово-комунального господарства для поліпшення якості його послуг і забезпечення сталого розвитку ЖКГ регіонів України та економко-правового забезпечення взаємовідносин контрагентів в сфері ресурсопостачання присвячено роботи й монографічні видання З. Герасимчука, Н. Хвищуна, Д. Логінова [6; 7].

Проте кризові явища, обумовлені наслідками світової фінансової й економічної кризи, які позначилися наприкінці 2008 р. й продовжують свій негативний вплив на початку 2009 р., значно погіршили становище ЖКГ України й міст країни, а також уповільнили темпи розвитку підприємств галузі й в цілому значно погіршили стан суб'єктів господарювання в сфері ресурсопостачання. В цих умовах нарізла нагальна потреба у поширенні досліджень, пов'язаних із обґрунтуванням особливостей антикризової поведінки підприємств тепло-, водопостачання, водовідведення.

Метою статті є розробка заходів щодо підвищення економічної безпеки підприємства у сфері теплопостачання за результатами оцінки особливостей й проблем діяльності та аналізу напрямів його розвитку в умовах економічної кризи.

Теплове господарство є складною системою, яка виконує функції тепловиробництва, передачі теплоносія по магістральних і внутрішньобудинкових мережах до обігрівачів приміщень і потребує

використання різних засобів управління, контролю, обліку та ін. Комунальне комерційне підприємство (далі – ККП) Донецької міської ради «Донецькіськтепломережа» є самостійним господарюючим суб'єктом комунальної власності, головною метою якого – виробництво, транспортування і розподіл теплової енергії між різними категоріями споживачів у м. Донецьку; забезпечення безаварійності роботи котельень, теплових пунктів і теплових мереж. Частка послуг підприємства на ринку теплопостачання м. Донецька складає 85%.

ККП «Донецькіськтепломережа» у своєму складі має 9 теплових районів, територіально розташованих в адміністративних районах міста, 5 цехів і виробничі служби. На балансі підприємства перебуває 167 котельень, потужністю від 0,3 до 150 МВт, 103 теплових пунктів, довжина теплових мереж у двотрубному численні складає 901,2 км. Основна кількість котельних і теплових пунктів побудовані в 60 – 70-х роках, встановлене на них устаткування, захисні конструкції виробили свій експлуатаційний термін, 102 казани – понад 20 років, а 94 казани відпрацювали понад 30 років. Встановлене на деяких котельних устаткування розраховувалося з урахуванням перспективного будівництва, але із-за скорочення обсягів будівництва встановлене устаткування працює не на максимальній завантаженості, що збільшує собівартість виробленої теплової енергії. На деяких котельних, де внаслідок відключення споживачів і переходу на індивідуальне теплопостачання, зменшилося приєднане навантаження. Внаслідок зменшення приєданого навантаження планується установка менш енергоємного електроустаткування.

Зростання цін на енергоносії, світова фінансова і економічна криза, загроза значного скорочення платоспроможності споживачів послуг й власне підприємства ставлять перед підприємством завдання по економічному (повнішому) використанню виробленої теплової енергії.

У зв'язку з цим Програмою економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2009 р. (далі – Програмою) з метою подолання наслідків кризи в економіці міста, зокрема, щодо підприємств ЖКГ, заплановано:

1. Вирішити питання здійснення клірингових розрахунків для підприємств житлово-комунального господарства й паливно-енергетичного комплексу, що сприятиме прискоренню погашення податкового боргу державних підприємств.

2. Виступити із законодавчою ініціативою про внесення змін у Закон України "Про податок на додану вартість" у частині звільнення від податку на додану вартість при оплаті житлово-комунальних послуг, які надаються населенню.

3. Привести тарифи на житлово-комунальні послуги у відповідність із економічно обґрунтованим рівнем, включаючи застосування комплексу адресних дійових заходів щодо стимулювання оплати житлово-комунальних послуг жителями міста, встановлення цін/тарифів в розмірі економічно обґрунтованих витрат на їхнє виробництво у випадку зміни цін на енергоносії, рівня заробітної плати й податкового законодавства, яке впливає на такі ціни/тарифи.

4. Забезпечити належний контроль за наданням якісних послуг підприємствами ЖКГ міста [8, с. 39 – 52].

Все це вимагає значних матеріальних витрат на підтримку в робочому стані існуючого устаткування і коштів на його реконструкцію. Проте всі витрати на реконструкцію об'єктів теплопостачання і теплових мереж не вирішують проблеми без виконання програми по впровадженню енерго-еко-ефективної реконструкції житлового фонду, впровадження енергозберігаючих технологій при ремонті внутрішньобудинкових систем теплопостачання, конструктивів будівель, забезпечення стовідсоткового рівня установки приладів обліку теплової енергії і витрат гарячої води (в даний час в м. Донецьку лише 51,8% споживачів теплової енергії оснащено приладами обліку).

Отже, в кризових умовах господарювання основним завданням реформування системи централізованого теплопостачання є створення принципово нових взаємин між виробником теплової енергії і його споживачем. Оскільки теплову енергію можна охарактеризувати як специфічний товар, який необхідно економічно витратити і оплатити в повному обсязі, то програма установки приладів обліку теплової енергії і гарячої води є найбільш гострою і актуальною. Для отримання коштів від споживачів тепла підприємства, що надають послуги теплопостачання, вимушені містити численний штат контролерів. Проте в даний час чинним законодавством не передбачено достатньо ефективних заходів щодо забезпечення стягнення заборгованості зі споживачів.

Таким чином, аналіз спеціальної літератури [2, с. 105 – 108; 3, с. 75 – 76; 6, с. 93 – 100], оцінка поточної ситуації, особливостей й проблем функціонування ЖКГ й підприємств сфери ресурсопостачання, практики господарювання ККП «Донецькіськтепломережа» дозволяють зробити наступні висновки.

Забезпечення економічної безпеки підприємства, що надає послуги теплопостачання, включає комплекс інструментів і методів зміцнення фінансів господарюючих суб'єктів у сфері теплопостачання і відновлення їх втраченої платоспроможності за рахунок оптимізації тарифної політики, раціоналізації бюджетної політики, здійснення збалансованого бюджетного фінансування, залучення інвестицій і державно-приватних партнерств для фінансового забезпечення ефективного управління підприємствами та надання послуг теплопостачання високої якості при економічно обґрунтованому рівні тарифів. Це дозволяє сформулювати пріоритетні напрями, складові механізму забезпечення економічної безпеки підприємства з надання послуг теплопостачання (табл. 1).

В кризових умовах функціонування підприємств з надання послуг теплопостачання пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки включають:

- 1) забезпечення підприємствами теплопостачання своєчасного виконання капітального ремонту основного обладнання з метою зменшення собівартості виробленої теплової енергії;
- 2) реалізацію бюджетами всіх рівнів принципу повного відшкодування витрат міських підприємств теплопостачання у вигляді своєчасних виплат дотацій на різницю в тарифах (по тепловій енергії), за надані послуги установам бюджетної сфери;
- 3) запобігання подальшому наростанню заборгованості у підприємств теплопостачання за рахунок:
 - 4) проведення повномасштабної інвентаризації і реструктуризації кредиторської і дебіторської заборгованостей;
 - 5) забезпечення претензійно-позовної роботи з неплатниками за послуги опалення і гарячого водопостачання, що дозволить зменшити дебіторську заборгованість по підприємству, а, отже, збільшити доходи;
 - 6) підвищення рівня оплати населенням послуг теплопостачання, поліпшення роботи з населенням по реструктуризації заборгованості.

Таблиця 1

Пріоритетні напрями, складові механізму забезпечення економічної безпеки підприємства з надання послуг теплопостачання

Інструменти і методи	Напрями забезпечення економічної безпеки підприємства з надання послуг теплопостачання
Заходи, спрямовані на скорочення витрат і зменшення збитків підприємства	Розвиток конкуренції у сфері управління багатоквартирними будинками на основі пооб'єктного обліку витрат і раціонального ресурсоспоживання
	Удосконалення процесів тарифоутворення на послуги теплопостачання за рахунок розробки й реалізації економічно обґрунтованої політики тарифоутворення, створення ефективної системи тарифного регулювання
	Скорочення бюджетного фінансування підприємств з надання послуг теплопостачання і підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів
	Підвищення продуктивності праці за рахунок оптимізації структури управління підприємством
	Дотримання енергозберігаючих технологій, що потребує чіткого обліку виробленої та одержаної споживачем теплової енергії, витрат паливно-енергетичних ресурсів, що, в свою чергу, обумовлює необхідність переоснащення парку контрольно-вимірювальних приладів та установку приладів обліку виробленої теплової енергії на котельнях та у споживачів
Заходи, спрямовані на збільшення фінансових ресурсів	Прийняття заходів щодо посилення виконавської дисципліни серед співробітників підприємства, а також підсилення претензійно-позовної роботи із споживачами послуг, реструктуризація і ліквідація заборгованості населення
	Створення сприятливих умов для взаємодії влади і бізнесу в комунальному секторі (залучення інвестицій)
	Залучення позикових коштів для забезпечення безперервної роботи підприємства, у тому числі і під заставу основних виробничих фондів (при крайній необхідності)

Враховуючи вищезазначене, з метою забезпечення безперервного, надійного постачання споживачам тепла і гарячої води, а також підвищення технічного й організаційного рівня експлуатації систем теплопостачання ККП «Донецькміськтепломережа» на 2009 р. передбачено здійснити наступні заходи, від реалізації яких підприємством прогнозується отримання 541,1 тис. грн [8, с. 150 – 151]: заміна 21,1 км аварійних теплових мереж; виконання капітальних ремонтів 18 баків акумуляторів на котельнях та теплових пунктах м. Донецька; реконструкція 7 котельень; виконання капітального ремонту 12 котлів; заміна асинхронних двигунів на меншу потужність; забезпечення збору платежів за послуги теплопостачання з фізичних осіб у розмірі 95%, збір платежів з юридичних осіб – 100%. При цьому загальні витрати на реалізацію запланованих заходів, згідно з Програмою економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2009 р., складатимуть 36,9 млн грн, з яких найбільша питома вага (17,2 млн грн) фінансуватиметься за рахунок коштів підприємства (15,8 млн грн складатимуть кошти державного бюджету, 3,9 млн грн – міського бюджету).

Проведений аналіз дозволив визначити основні причини збитковості міських підприємств ЖКГ,

зокрема підприємств, які надають послуги теплопостачання, що обмежують інвестиційну привабливість цієї сфери економіки: бюджетне недофінансування і незбалансована тарифна політика.

Зазначені заходи, спрямовані на забезпечення економічної безпеки функціонування підприємств з надання послуг теплопостачання, їх фінансового оздоровлення, подолання економічних і соціальних наслідків економічної і фінансової кризи, необхідно включити в програмні документи, прийняті й затверджені міською владою, – Програму економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2009 р., Програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства Донецької області на 2005 – 2010 рр., Стратегію соціально-економічного розвитку м. Донецька до 2020 р. [8 – 10], у якості основних завдань із вказанням обсягів і джерел фінансування кожного з них.

При цьому подальших ґрунтовних досліджень потребують питання особливостей розробки й застосування конкретних інструментів й засобів фінансового оздоровлення підприємств, що надають послуги теплопостачання, визначення ролі держави в забезпеченні економічної безпеки їх діяльності в умовах економічної кризи.

Література

1. Экономика г. Донецка и Донецкой области за 2008 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://donetskstat.gov.ua/pres/index.php>.
2. Бражникова Л.Н. Концепция формирования организационно-экономического управления предприятиями ЖКХ / Л.Н. Бражникова // Экономика промышленности. – 2008. – № 3(42). – С. 104 – 108.
3. Дорошенко В.В. Формування програми розвитку теплопостачання великого міста / В.В. Дорошенко // Економіка та право. – 2005. – № 1. – С. 73 – 78.
4. Осипенко И.Н. Менеджмент в жилищно-коммунальном хозяйстве: учеб. пособие / И.Н. Осипенко, В.В. Дорофиев. – Харьков : Основа, 2002. – 352 с.
5. Филюк Г. Теория і практика цінового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій / Г. Филюк // Економіка України. – 2005. – № 12. – С. 25 – 34.
6. Герасимчук З.В. Формування недержавного сектора житлово-комунального господарства в регіоні : [монографія]. / Герасимчук З.В., Хвищун Н.В. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 224 с.
7. Логинов Д.А. Вопросы правового регулирования договорных отношений в сфере ресурсоснабжения и оказания коммунальных услуг / Д.А. Логинов // Право и экономика. – 2008. – № 11. – С. 16 – 21.
8. Програма економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2009 рік. – Донецьк : Донецька міська рада, 2008. – 423 с.
9. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства Донецької області на 2005 – 2010 роки / Донецька обласна рада; Донецька обласна державна адміністрація. – Донецьк, 2005. – 20 с.
10. Стратегия социально-экономического развития города Донецка на период до 2020 года: [монография]. / А. А. Лукьянченко, Г. А. Гришин, А. И. Амоша и др. / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности; Донецкий городской совет. – Донецк, 2008. – 308 с.

Надійшла 09.05.2009

УДК 331.5

В. В. РУСНАК

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОГО РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Визначені основні проблеми та перспективи розвитку ринку праці в сучасних умовах. Розглянуто зміст, поняття ринку праці та ефективність його функціонування, а також посилення ролі держави у регулюванні цих процесів.

Basic problems and prospects of labour market development in modern terms are determined in the article. Maintenance, concept of labour-market and efficiency of its functioning, and also strengthening of the state role in adjusting of these processes are considered.

Рівень зайнятості держави та її якісні характеристики визначають обсяг виробництва й ефективність економіки, а звідси й економічну базу соціальної політики. Адже вихід України на Європейський ринок потребує високих темпів соціально-економічного розвитку та забезпечення відповідного рівня життя населення.

Ринок праці займає одне з центральних місць в системі ринкових відносин. Він є таким собі індикатором стану економіки. Сталий економічний розвиток характеризується рівновагою попиту та пропозиції на ринку праці. В умовах економічної нестабільності спостерігається різке порушення пропорцій